

Rudi Jamnik²
(Slovenia)

COVID-19 - HOW MUCH MATERIAL WILL WE BE ABLE TO PRESERVE

ABSTRACT

We can say that we live in very exciting times. History is being written before our eyes. In most countries, due to the COVID-19 pandemic, strict quarantines were introduced, which led to a complete standstill of public life, and the volume of economic activities was greatly reduced. Work, education and social life took place only online. All this happening, however, produces a large amount of material that will one day be very interesting for researchers. Therefore, we checked the various channels through which we obtain information and who should preserve it.

Since most of the records that are being created today are in digital form, we were interested in whether they will be preserved for posterity. Therefore, in the article we check whether today someone is already systematically collecting and storing these records, or if there are any plans for that. Since the importance of collecting and storing these materials was pointed out in communique first by the UNESCO and then the International council on Archives (ICA) we checked what is being done, or is planned to do, about it in our archives and museums. The results of the research confirmed our assumptions that some archives and museums have already realized the value of the material and are therefore already collecting it, but that much work still remains in this area. We also checked what is happening in this area abroad, where the collection of material is in progress on a much larger scale.

Keywords: COVID-19, pandemic, archives, archival material, preservation of material, long-term storage

COVID-19 – QUANTO MATERIALE RIUSCIREMO A CONSERVARE?

SINTESI

Possiamo dire che viviamo tempi molto emozionanti. La storia si sta scrivendo davanti ai nostri occhi. Nella maggior parte dei paesi, a causa della pandemia di COVID-19, sono state introdotte rigide quarantene, che hanno portato a un completo stallo della vita pubblica, ed il volume delle attività economiche è stato notevolmente ridotto. Il lavoro, l'istruzione e la vita sociale si sono svolte solo online. Tutto ciò che accade, tuttavia, produce una grande quantità di materiale che un giorno sarà molto interessante per i ricercatori. Pertanto, abbiamo controllato i vari canali attraverso i quali otteniamo informazioni e chi dovrebbe conservarle. Poiché la maggior parte dei dischi che vengono creati oggi sono in forma digitale, eravamo interessati a sapere se saranno conservati per i posteri. Pertanto, nell'articolo controlliamo se oggi qualcuno stia già raccogliendo e archiviando sistematicamente questi record o se ci sono piani per questo. Poiché l'importanza della raccolta e della conservazione di questi materiali è stata sottolineata in

---

2 Rudi Jamnik dipl.org., Alma Mater Europaea – ECM, rudi.jamnik@gmail.com

un comunicato prima dall'UNESCO e poi dal Consiglio internazionale degli archivi (ICA), abbiamo verificato ciò che si sta facendo, o si prevede di fare, al riguardo nei nostri archivi e musei. I risultati della ricerca hanno confermato le nostre ipotesi secondo cui alcuni archivi e musei hanno già realizzato il valore del materiale e quindi lo stanno già raccogliendo, ma che molto lavoro rimane ancora in questo settore. Abbiamo anche verificato ciò che sta accadendo in questo settore all'estero, dove la raccolta di materiale è in corso su scala molto più ampia.

Parole chiave: COVID-19, pandemia, archivi, materiale d'archivio, conservazione del materiale, stoccaggio a lungo termine

COVID-19 – KOLIKO GRADIVA BOMO USPELI OHRANITI

IZVLEČEK

Lahko rečemo, da živimo v zelo razburljivih časih. Zgodovina se piše pred našimi očmi. V večini držav so zaradi pandemije COVID-19 uvedli stroge karantene kar je povzročilo popoln zastoj javnega življenja, zelo se je zmanjšal obseg gospodarskih dejavnosti. Delo, izobraževanje in družabno življenje se odvijata samo še preko spleta. Vse to dogajanje pa producira veliko količino gradiva, ki bo nekoč zelo zanimivo za raziskovalce. Zato smo preverili različne kanale preko katerih pridobivamo informacije in kdo je zadolžen za njihovo hrambo.

Ker je večina zapisov, ki se danes kreirajo, v digitalni obliki nas je zanimalo ali se bodo ohranili tudi za zanamce. Zato v članku preverjamo ali danes kdo te zapise že načrtno zbira in ustrezno shranjuje, oziroma če za to obstajajo kakšni načrti. Glede na poziv UNESCO, in nato še Mednarodnega arhivskega sveta (ICA), o pomembnosti ohranitve gradiva smo preverili kako so ali se, na to pripravljajo naši arhivi in muzeji. Rezultati raziskave so potrdili naša predvidevanja, da so nekateri arhivi in muzeji že spoznali vrednost gradiva in ga zato že zbirajo, da pa veliko dela na tem področju še ostaja. Preverili smo tudi kaj se na tem področju dogaja v tujini kjer je zbiranje gradiva v teku v veliko večjem obsegu.

Ključne besede: COVID-19, pandemija, arhivi, arhivsko gradivo, ohranjanje gradiva, dolgotrajna hramba

1 UVOD

Vsak dan me pri prihodu na delo pozdravi seznam navodil, ki mi prepoveduje vstop v stavbo, če sem bolan, zapoveduje fizično distanco do sodelavcev, redno razkuževanje rok in podroben opis higijene kašlja. Vse to nam je bilo še pred nekaj meseci nepredstavljivo sedaj pa smo se na to že kar privadili. Tudi ko je bolezen, ki jo poznamo pod imenom Covid 19 ali koronavirus, prišla v našo soseščino in se začela bliskovito širiti po Italiji, smo bili prepričani da bo vsega skupaj kmalu konec. Nato pa se je v samo nekaj dneh v začetku marca vse spremenilo. Posamezne države, in nato vsa Evropa, so se začele zapirati in sprejemati ukrepe za katere si še pred kratkim ne bi predstavljali da jih bomo kdaj potrebovali kaj šele uveljavili in po njih živeli.

Potem pa se je v zelo kratkem času vse ustavilo. Gospodarska dejavnost se je zelo zmanjšala, odpovedana so bila vsa športna srečanja in kulturne prireditve. Dogodki, ki se napovedujejo in pripravljajo leta vnaprej so se najprej prestavljali potem pa množično odpovedovali. Turistična dejavnost se je iz skoraj neobvladljivo množične popolnoma zaustavila. Zaprle so se meje med državami in kmalu nato je stopila v veljavo še omejitev prehodov med občinami. Vse se je dogajalo nepredstavljivo hitro. Zaprle so se vse javne ustanove, gostilne, bari, gledališča,.. družabno življenje se je ustavilo. Življenje se je preselilo med štiri stene doma, v naša življenja je z velikimi koraki prišla informacijska tehnologija, ki nam je omogočila nadaljnje življenje. Učenci, dijaki in študenti so pouku prisostvovali preko spleta, zaposleni so delali od doma. Kar nekaj tehnologije, ki nam vse to omogoča še pred nekaj leti ni niti obstajalo. V dejavnostih kjer delo od doma ni mogoče se je veliko ljudi srečalo z negotovostjo. V Sloveniji je bila epidemija razglašena 12.3. in je trajala do 15.5.

Rečemo lahko, da se zgodovinski dogodki odvijajo pred našimi očmi. V našem članku nas zanima koliko informacij bo o vsem tem prelomnem dogajanju ostalo zanamcem. Povod za nastanek članka je bil poziv Mednarodnega arhivskega sveta z naslovom COVID-19: Dolžnost dokumentiranja v krizi ne preneha, temveč postane še pomembnejša (Internet 1), nastalega na pobudo UNESCA (Internet 2), ki poziva ustvarjalce dokumentarnega in arhivskega gradiva k dokumentiranju vseh odločitev v boju proti bolezni, k varovanju in ohranjanju nastalega gradiva, in k omogočanju dostopa do digitalnega gradiva na podlagi katerega se odločitve sprejemajo. Glede na to, da so strokovnjaki pri iskanju rešitve za tokratno pandemijo preučili vse informacije o ti. Španski gripi, ki je divjala po koncu prve svetovne vojne, in ki se nahajajo po arhivih po svetu, nas je zanimalo kaj arhivi danes delajo, da bi se informacije o tokratni ohranile. Ali se lahko zanesemo na arhive, da se bo gradivo ohranilo? Bi morali biti arhivi bolj aktivni pri zbiranju gradiva, dokler je to še na voljo? Pri tem smo se usmerili na digitalne informacije saj so te bolj za izgubo bolj občutljive.

2 VIRI INFORMACIJ

Večina današnjih informacij nastane in ostane zgolj v digitalni obliki za katero vemo, da niso večne. Popularno mnenje sicer pravi, da ko je informacija enkrat na spletu je tam za vedno, čemur pa seveda ni tako. Če za zapisano digitalno informacijo ne skrbimo bo kmalu izginila. Analogni zapis na fizičnem nosilcu lahko, brez da zanj skrbimo, ostane berljiv še stoletja v kolikor se fizično ne poškoduje – požar, vlaga, živali,.. Tudi, če se ohrani samo delno bomo z njega še vedno pridobili določene informacije. Za informacije v digitalnem okolju pa to ne velja. Za njihovo ustvarjanje, uporabo in hrambo potrebujemo informacijsko tehnologijo. Brez nje do informacij ne moremo dostopati. Ta tehnologija pa se hitro razvija in spreminja in s tem še dodatno oteži ohranjanje informacij.

V nadaljevanju članka bomo preverili različne vire kjer pridobivamo vsakodnevne informacije. Zanima nas ali se bodo te informacije ohranile in kdo, če sploh kdo, je zadolžen za njihovo hrambo. Oceno ogroženosti posameznega vira digitalnih informacij smo povzeli po „Bitnem seznamu“ digitalno ogroženih vrst (Internet 3)¹, ki ga izdaja Koalicija za digitalno ohranjanje (Digital Preservation Coalition - DPC)².

1. Elektronski mediji –televizija in radio
  - i. Zanje skrbi RTV SLO, ki jih tudi arhivira
  - ii. Stopnja ogroženosti za komercialne radijske in televizijske postaje Ogroženo
2. Splet – informacije, ki jih pridobimo na spletu:
  - a. Novičarske strani – spletne strani z dnevnimi novicami
    - i. Zanje skrbijo uredniki spletnih strani
    - ii. Stopnja ogroženosti Kritično ogroženi – znanje za ohranitev je manjka pa volja
  - b. Spletni dnevniki – blogi, vlogi,..
    - i. Zanje skrbijo uredniki spletni strani pa tudi avtorji
    - ii. Stopnja ogroženosti Kritično ogroženi – avtorji prenehajo objavljati, finančne in kadrovske možnosti urednikov so majhne, vprašanja avtorskih pravic
  - c. Družabna omrežja
    - i. Zanje skrbijo lastniki družabnih omrežij
    - ii. Stopnja ogroženosti Ogroženo – poskusi arhiviranja so, so pa ovirani s strani lastnikov
3. Elektronska pošta
  - i. Zanje skrbi lastnik
  - ii. Stopnja ogroženosti Ogroženo – arhiviranje zaradi kompleksnosti samih sporočil, priponek, avtorskih pravic predstavlja velik tehnološki zalogaj, ki še ni v celoti rešen
4. Tiskani mediji
  - i. Zanje skrbi izdajatelj
  - ii. Za arhiviranje tiskanih medijev pri nas skrbi NUK (Narodna in univerzitetna knjižnica) na podlagi Zakona o obveznem izvodu (ZOIPub 2006)
5. Navodila in priporočila delodajalcev, ponudnikov storitev, šol
  - i. Zanje skrbijo izdajatelji
  - ii. Če so ustvarjalci AG potem bo to gradivo arhivirano
6. Osebna korespondenca – analogna (pisma, dopisi,..) in elektronska (SMS, wordovi dokumenti,..)
  - i. Zanje skrbi lastnik
  - ii. Stopnja ogroženosti (za digitalno gradivo) Kritično ogroženo – lastniki nimajo interesa ali znanja za ohranitev gradiva

1 Člani koalicije nominirajo posamezne digitalne vire, posebna komisija sestavljena iz strokovnjakov za posamezna področja pa nato vsakemu viru določi eno od šestih kategorij ogroženosti:

- Nizko tveganje (Lower risk) – sem spadajo viri, ki ne sodijo v ostale kategorije kljub temu pa potrebujejo določeno skrb za ohranitev
- Ranljivo (Vulnerable) – viri, ki nimajo posebnih tehnoloških zahtev pri ohranjanju ranljivi pa so zato ker njihovi skrbniki ne vidijo potrebe da bi zanje skrbeli
- Ogroženo (Endangered) – viri, ki že potrebujejo tehnološko pomoč pri ohranjanju a tega njihovi skrbniki ne delajo ali pa ne znajo delati
- Kritično ogroženo (Critically endangered) – viri, ki že potrebujejo tehnološko pomoč pri ohranjanju pa ni skrbnikov, ki bi to opravili ali pa skrbniki tega nočejo ali ne morejo narediti
- Praktično izumrli (Practically extinct) – viri, ki so praktično že izgubljeni. Za njihovo povrnitev je potrebno veliko znanja in sredstev
- Opazovati (Concern) – digitalni viri katerih ogroženost še ni določena

2 Koalicija za digitalno ohranjanje je bila ustanovljena za zagotovitev naše digitalne zapuščine. Svojim članom pomaga pri zagotavljanju zanesljivega dolgoročnega dostopa do njihovih digitalnih gradiv in uslug, pomaga jim pri izkoriščanju vrednosti njihovih digitalnih virov in opozarja na pomembnost varovanja digitalnega gradiva ter na strateške, kulturne in tehnološke izzive, ki jih pri tem čakajo.

3 PRI NAS

Ker pričakujemo, da bodo raziskovalci čez 30 let gradivo za raziskave iskali predvsem v arhivih nas je zanimalo kako na to gledajo naši arhivi. Naredili smo krajšo raziskavo v naših arhivih v kateri smo jih spraševali, če v posameznem arhivu že sedaj zbirajo gradivo o epidemiji oziroma, če imajo za to kakšne načrte. To nas je zanimalo zato, ker so nekateri muzeji na tem področju že aktivni³.

Odgovore smo prejeli iz vseh arhivov naše javne arhivske mreže. Večinski odgovor je bil, da arhivi v tem trenutku aktivno ne zbirajo gradiva o epidemiji, prav tako tega nimajo v načrtu. Pričakujejo, da bo tovrstno gradivo, ki ga sedaj ustvarjajo ustvarjalci arhivskega gradiva v arhive prišlo tekom redne oddaje arhivskega gradiva. Izjemi sta bila odgovora iz novomeške enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki zbira gradivo o epidemiji v okviru projekta Kronist Novega mesta in iz Zgodovinskega arhiva Celje kjer so svojim ustvarjalcem arhivskega gradiva posebej priporočili zbiranje gradiva povezanega z epidemijo.

4 V TUJINI

Preverili smo kako na to gledajo v tujini. Poleg že omenjenega poziva o zbiranju gradiva s strani Mednarodnega arhivskega sveta smo našli še nekaj pozivov za aktivno zbiranje gradiva o pandemiji Covid-19 dokler ta še traja. Med njimi so pozivi Škotskega sveta za arhive⁴, arhiva v Hampshire-u⁵, Univerze Cambridge⁶, Univerze v Winsconsin-u⁷, muzeju Smithsonian⁸. V svojem članku za Library Journal Jennifer A. Dixon citira naslednji poziv arhivarke Madeline Moya iz Austina v Texasu⁹:

»Zbiranje gradiva o COVID-19 se je začelo, ko so arhivisti ugotovili, „da bi morali delovati proaktivno, da bi morali privabiti gradivo, ne pa pasivno čakati, da pride k nam po koncu pandemije, ...«

»Odločili smo se, da bomo ljudi prosili, naj prispevajo svoje gradivo preden se spomini na čas v karanteni izgubijo in se vsi vrnejo v normalno življenje. Verjamemo, da bodo izkušnje veliko bolj pošteno dokumentirane medtem ko se dogajajo, kot pa po spominih leta kasneje. „ Moya je poudarila pomen dokumentiranja izkušenj navadnih ljudi v Austinu med pandemijo, ne le ukrepov lokalnih in državnih vlad.«

3 Muzej novejšje zgodovine Slovenije (<http://www.muzej-nz.si/si/muzej/1349>), Slovenski etnografski muzej (<https://www.etno-muzej.si/sl/novice/kdo-sem-v-casu-pandemije-zbiramo-misli-razmisljanja-verze-zgodbe>), Mestni muzej Ljubljana (<https://mgml.si/sl/mestni-muzej/razstave/518/koronaprojekt/>). Pridobljeno 16.5.2020

4 Collecting Covid-19 - <https://www.scottisharchives.org.uk/latest/news/collecting-covid-19/>. Pridobljeno 16.5.2020

5 Collecting Covid-19 archives - Making History: Collecting Covid-19 archives - What are we doing and why? <https://www.hants.gov.uk/librariesandarchives/archives/collections/collecting-covid19-archives>. Pridobljeno 16.5.2020

6 Collecting COVID-19 - Cambridge University Library appeals for help in building a collaborative history of the coronavirus outbreak, pridobljeno na <https://www.cam.ac.uk/stories/CollectingCovid-19>. Pridobljeno 16.5.2020

7 Documenting COVID-19 pridobljeno na <https://www.library.wisc.edu/archives/archives/donate-your-materials/documenting-covid-19/>. Pridobljeno 16.5.2020

8 STATEMENT: National Museum of American History Implements Collecting Strategy in Response to COVID-19 Pandemic, pridobljeno na <https://americanhistory.si.edu/press/releases/statement-national-museum-american-history-implements-collecting-strategy-response>. Pridobljeno 16.5.2020

9 Documenting the Pandemic: Libraries Launch COVID-19 Archival Projects, pridobljeno na <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=Documenting-Pandemic-Libraries-Launch-COVID-19-Archival-Projects-archives>. Pridobljeno 16.5.2020

Podoben poziv je na svojem blogu objavila Oya Y. Rieger iz neprofitne organizacije IT-HAKA S+R¹⁰.

5 UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

Nobenega dvoma ni, da bo gradivo, ki sedaj nastaja v zvezi z epidemijo COVID-19 nekoč pomembno arhivsko gradivo. Še posebno, če se podobna epidemija ponovno zgodi. Tokrat je med dvema velikima svetovnjima pandemijama preteklo dobrih sto let zato bi morali poskrbeti da se bo tudi sedanje gradivo ohranilo vsaj toliko let.

Za gradivo državnih elektronskih medijev – televizije in radia skrbijo hišni arhivisti zato tu nimamo skrbi da se gradivo ne bi ohranilo. Drugo vprašanje pa je kaj bo z gradivom komercialnih postaj.

Prav tako smo lahko prepričani, da se bo ohranilo gradivo iz tiskanih medijev za katere preko oddaje obveznega izvoda skrbita Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani in Univerzitetna knjižnica Maribor.

Informacije, ki jih pridobimo na spletu – novice, blogi, zapisi na družabnih omrežjih so najbolj ranljivo gradivo saj ga nihče sistematično ne arhivira. Pri nas se z arhiviranjem spletnih strani ukvarja Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, ki:

»Zajemanje izvajamo s tremi različnimi metodami:

1. *Selektivno, redno in z različnimi frekvencami (od 1x tedensko do 1x letno) zajemamo manjši izbor slovenskih spletnih mest (okoli 1.500 domen). Ta izbor skušamo zajeti čim bolj globoko in popolno. Predstavlja neke vrste vzorec slovenskega spleta in vsebuje najrazličnejše vsebine – od spletnih mest vladnih organov do spletnih mest, namenjenih prostočasnim aktivnostim ter družabnih omrežij.*
2. *Dodatno vsaki dve leti opravimo tudi zajem čez 70.000 domen, ki so registrirane na vrhnji domeni .si in so aktivne (neaktivne preskočimo). Ti zajemi so bolj plitki.*
3. *Občasno v krajših in časovno zamejenih obdobjih izvajamo tematske zajeme, znotraj katerih ciljno zajemamo samo manjši izbor spletnih strani, ki se nanašajo na določeno tematiko (npr. volitve).«*

Med spletnimi viri, za katere je zelo dvomljivo, da se bodo ohranili bi izpostavili med našimi politiki trenutno najbolj uporabljano družabno omrežje Twitter, ki ga pogosto uporabijo za objavo neuradnih informacij. Ker včasih reakcije javnosti niso pozitivne se objave hitro brišejo in s tem izgubijo.

Navodila in priporočila delodajalcev, ponudnikov storitev, šol se bodo ohranila v kolikor so njihovi izdajatelji ustvarjalci arhivskega gradiva.

Za osebno korespondenco in našo elektronsko pošto pa smo zadolženi sami. Koliko gradiva se bo ohranilo je odvisno od nas. Osebno arhiviranje je sicer še v povojih a njegov čas še prihaja. Morda bo prav to prelomno obdobje tisto, ki bo ljudi spodbudilo k ohranjanju lastnega gradiva, ki bo nato arhivskemu gradivu, ki se bo obranilo v naših arhivih, dodalo tisto osebno noto, ki je sedaj nima.

V odgovor na začetku postavljeno vprašanje - Ali se lahko zanesemo na arhive, da se bo gradivo ohranilo? Glede na njihovo dosedanje delo lahko z gotovostjo trdimo da je odgovor da.

---

10 Documenting the COVID-19 Pandemic - Archiving the Present for Future Research, pridobljeno na <https://sr.ithaka.org/blog/documenting-the-covid-19-pandemic/>. Pridobljeno 16.5.2020

Za zaključek pa še odgovor na naše drugo na začetku postavljeno vprašanje - Bi morali biti arhivi bolj aktivni pri zbiranju gradiva, dokler je to še na voljo?, za katerega pa se zahvaljujem dr. Miroslavu Novaku, ki je zapisal:

»Če muzealci zbirajo snovno in nesnovno dediščino – to je različne predmete in druge stvaritve, npr. šale, karikature itd. v zvezi s pandemijo; domoznanci podatke o osebnih in lokalnih zgodbah v zvezi s tem pojavom; bibliotekarji »požanjejo« spletno strani ter npr. ohranijo časopise; TV in radijski arhivi poskrbijo za prispevke na to temo, izjave itd. Torej, če bo vsak deležnikov s področja ohranjanja kulturne dediščine opravil svoj del poslanstva, potem ni bojazni, da ne bi bilo ostalo kar nekaj informacij za bodočnost v zvezi s tem nesrečnim časom.«

VIRI

Internet 1: COVID-19: The duty to document does not cease in a crisis, it becomes more Essential, dostopno na: <https://www.ica.org/en/covid-19-the-duty-to-document-does-not-cessate-in-a-crisis-it-becomes-more-essential>. Pridobljeno: 6.6.2020

Internet 2: Turning the threat of COVID-19 into an opportunity for greater support to documentary heritage, dostopno na <https://en.unesco.org/news/turning-threat-covid-19-opportunity-greater-support-documentary-heritage>. Pridobljeno: 5.4.2020

ZOIPub (2006). Zakon o obveznem izvodu publikacij. Uradni list 69/06. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-2977?sop=2006-01-2977>. Pridobljeno: 1.7.2020

Internet 3: The 'Bit List' of Digitally Endangered Species, dostopno na <https://www.dp-online.org/digipres/champion-digital-preservation/bit-list>. Pridobljeno 15.4.2020

Typology: 1.04 Professional Article